

**САНХҮҮГИЙН ХЭРЭГЛЭГЧИЙН ЭРХИЙГ ХАМГААЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ****Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага**

Монгол Улсын Их Хурлаас 2018 оны 1 дүгээр сарын 12-ны өдөр баталсан Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулиар Монголбанкинд “банкны харилцагч, хадгаламж эзэмшигчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах” мандат шинээр нэмэгдсэн.

Түүнчлэн УИХ-ын 2020 оны 32 дугаар тогтоолоор баталсан Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2021 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн 2-т “санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчныг сайжруулж, санхүүгийн маргааныг олон улсын шилдэг туршлагад үндэслэн шийдвэрлэх оновчтой тогтолцоог бүрдүүлэх”-ээр, 2021 оны 91 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2022 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн хавсралтын 3.3-т “санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах хүрээнд иргэд, бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дэмжих”-ээр тус тус тусгагдсан.

1991 онд Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжиж банкны 2 шатлалт тогтолцоо бий болж Монгол Улсын Төв банк болох Монголбанк банкны салбарын үндсэн зохицуулагчаар ажиллаж эхэлсэн бөгөөд бодлогын бүх шатанд банкны салбарыг хөгжүүлэх, бэхжүүлэхэд ихээхэн анхаарч ирсэн байдаг. Банк, санхүүгийн салбар нь Монгол Улсын эдийн засгийн төдийгүй нийтлэг хөгжилд ихээхэн хувь нэмэр оруулж ирсэн бөгөөд хөгжлийнхөө явцад дутагдалтай байсан зүйлүүдээ засварлаж боловсронгуй болгосоор байгаа билээ.

Өнөөгийн банк, санхүүгийн салбарт тулгамдаж байгаа харилцагч, хадгаламж эзэмшигчийн хууль ёсны эрхийг хамгаалах хууль, эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох хэрэгцээ, шаардлага нь Дэлхийн банкны “Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах сайн туршлага” судалгаа¹, Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблей санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах шинэчилсэн удирдамж болон Санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны тайлангаас харагдаж байгаа ба Нэгдсэн Үндэсний байгууллагаас дэлхийн санхүүгийн зах зээл дээр үүссэн 2008 оны хямрал

¹ <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28996/122011-PUBLIC-GoodPractices-WebFinal.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

нь "санхүүгийн хэрэглэгч"-ийн эрх ашгийг хамгаалах үр дүнтэй арга хэмжээ дутмаг байгааг харуулсан сургаамж болсоныг дүгнэсэн байдаг. Энэ нь улс орнууд санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хууль тогтоомж, бодлого хэрэгжүүлэгч агентлагуудыг бий болгоход түлхэц болсон. Санхүүгийн хэрэглэгчийг хамгаалахад хууль, эрх зүйн акт боловсруулах, зохицуулагч байгууллага болон хяналт шалгалтын тогтолцоо байх ёстой гэж үзсэн байдаг².

Монгол улсад санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбоотой зохицуулалтыг "Иргэний хууль", "Хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах тухай хууль", "Өрсөлдөөний тухай хууль" зэрэг хуулиудад ерөнхий байдлаар тусгасан боловч тус харилцааг нарийвчлан зохицуулсан тусгайлсан хууль байхгүй байна. Түүнчлэн Банкны тухай хууль, Банк, эрх бүхий этгээдийн мөнгөн хадгаламж, мөнгөн хөрөнгийн шилжүүлэг, зээлийн үйл ажиллагааны тухай хууль, Банк бус санхүүгийн байгууллагын тухай хууль зэрэг тухайлсан салбарын хуулиуд нь тухайн байгууллагын үйл ажиллагааг зохицуулахад чиглэсэн байдаг бөгөөд санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг санхүүгийн хэрэглэгчид хүргэхэд тавигдах шаардлагатай холбоотой зохицуулалт байхгүй байна.

Мөн Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хорооноос зохицуулалттай этгээдийн санхүүгийн чадварт үндэслэн санхүүгийн системд эрсдэл үүсэхээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн зохистой хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд санхүүгийн хэрэглэгчид санал болгож, хүргэж байгаа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд чиглэсэн санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчин бүрдээгүй байна.

Дээрх зохицуулалтуудыг санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх үйл ажиллагаа зэрэг алхмуудтай зэрэг үр дүнтэй хэрэгжүүлснээр санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалж, санхүүгийн тогтвортой байдалд дэмжлэг үзүүлнэ.

Хоёр.Хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, хамрах хүрээ, зохицуулах харилцаа

Хуулийн төсөл нь санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчээс санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг санхүүгийн хэрэглэгчид хүргэхэд тавигдах нийтлэг шаардлагыг тогтоох, түүнтэй холбоотой гомдол, маргааныг хянан шийдвэрлэх, олон нийтийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх, санхүүгийн хэрэглэгчийн хууль ёсны эрхийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулснаар тус хуулийн зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээг тодорхойлох болно. Хуулийн төсөл нь 9 бүлэг, 27 зүйлтэй байх бөгөөд дараах агуулгатай байна:

1.Хуулийн төслийн нийтлэг үндэслэлд хуулийн зорилт, үйлчлэх хүрээ, хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт болон санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг

² https://unctad.org/system/files/official-document/cicplpd29_en.pdf

хамгаалах хууль тогтоомийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх суурь зарчмын талаар тус тус зохицуулах болно.

2.Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч нь зээл олгохдоо зээлийн бодит өртгийг танилцуулах үүрэгтэй бөгөөд зээлийн бодит өртөг нь зарласан хүү, шимтгэл, хураамж, бусад нэмэлт зардлыг багтаасан дүнг жилийн 365 хоногоор тооцсон хувиар илэрхийлнэ.

3.Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчид санхүүгийн хэрэглэгчид төөрөгдүүлэхүйц, бодит бус мэдээлэл өгөх, түгээх, санхүүгийн хэрэглэгчид санхүүгийн үйлчилгээ авах, бусад санхүүгийн үйлчилгээг давхар авах, гэрээ байгуулахыг тулган шаардах, санхүүгийн хэрэглэгчийн санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийг чөлөөтэй сонгох эрхийг хязгаарлах, хууль тогтоомжоор тусгайлан зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд энэ хууль болон бусад хуулиар тогтоосон хариуцлагаас өөрийгөө чөлөөлөх, эсхүл хариуцлагыг хязгаарласан нөхцөлтэй гэрээг санхүүгийн хэрэглэгчтэй байгуулах, гэрээнд зааснаас бусад аливаа хүү, анз, хураамж, шимтгэл, нэмэлт төлбөр шаардахыг зэрэг санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх зүйн байдлыг дордуулах үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглоно.

4.Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч нь санхүүгийн үйлчилгээний нөхцөл, нийт өртөг, түүний задаргаа, төлбөрийн хуваарь, онцлог, эрсдэл болон үр дагаврын талаарх бүрэн гүйцэд, үнэн зөв, ойлгомжтой, харьцуулж болохуйц мэдээллээр санхүүгийн хэрэглэгчийг хангах, санхүүгийн хэрэглэгчтэй гэрээ байгуулахдаа тухайн гэрээний агуулга, нөхцөл, хүү, хураамж, шимтгэл, нэмэлт төлбөр, тэдгээрийг тооцсон аргачлалыг танилцуулж, тайлбарлах үүрэгтэй. Мөн санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч санхүүгийн хэрэглэгчтэй гэрээ байгуулахдаа эдгээр мэдээллээр хангаснаа нотолж, зохицуулагч байгууллагаас баталсан хяналтын хуудсаар баталгаажуулах ба мэдээллийн ил тод байдлыг хангана.

5.Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч болон санхүүгийн хэрэглэгчийн хоорондын санхүүгийн үйлчилгээний талаарх маргааныг үнэ төлбөргүйгээр түргэн шуурхай, хараат бусаар шийдвэрлэх чиг үүргийг бие даасан, мэргэшсэн санхүүгийн омбудсман хэрэгжүүлж болох бөгөөд түүний эрх зүйн байдал, үйл ажиллагаа, маргаан хянан шийдвэрлэхтэй холбоотой харилцааг тусгайлан тусгана.

6.Зохицуулагч байгууллага нь бусад хуульд заасан чиг үүргээс гадна санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хүрээнд санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгчийн үйл ажиллагааг зохицуулах, санхүүгийн хэрэглэгчийн эрхийг хамгаалах хяналт шалгалтыг чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

7.Санхүүгийн хэрэглэгчийн өөрийн хэрэгцээ, шаардлагад тохирсон санхүүгийн үйлчилгээг сонгох, санхүүгийн нөөцийг зохистой удирдах мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл болон боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага хамтран батлах бөгөөд, уг хөтөлбөрт нийцүүлэн сургалтын агуулга, төлөвлөгөөг зохицуулагч

байгууллага болон салбар бүрийн мэргэжлийн холбоод хамтран баталж, хэрэгжүүлнэ.

8.Банк, эрх бүхий хуулийн этгээд болон бусад зээлдүүлэгч этгээд нь зээлдэгчийн орлого, бусад төлбөрийн үүргийг харгалзан зээлдэгчийн төлбөрийн чадварт нийцүүлэн зээл олгож, зээлдүүлэгч зээлийн төлбөр барагдуулахдаа хууль тогтоомж, нийтээр дагаж мөрдөх ёс суртахууны хэм хэмжээг баримтлан, зээлдэгчийн хууль ёсны эрх, нэр хүндийг хүндэтгэн, хувийн нууцыг хадгалж, хамгаална.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсч болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаарх санал

Хуулийн төсөл батлагдсанаар санхүүгийн хэрэглэгч болон санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэгч хоорондын мэдээллийн болон эрх, үүргийн тэнцвэртэй байдлыг хангах, улмаар санхүүгийн зах зээлийн үр ашигтай, ил тод, өрсөлдөөнт орчныг бэхжүүлж, иргэдийн санхүүгийн салбарт итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх эерэг үр нөлөөтэй.

Түүнчлэн иргэдийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, зохицуулагч байгууллагаас зохистой хяналт шалгалтаас гадна санхүүгийн хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлэх замаар санхүүгийн салбарын урт хугацааны хөгжлийг дэмжиж, санхүүгийн тогтвортой байдалд дэмжлэг үзүүлнэ.

Гурав.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэх зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаарх санал

Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцтэй болно. Хуулийн төслийг дагалдан гарах Зөрчлийн тухай болон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хууль болон уг хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулан болно.